Woestijnspiritualiteit

Paul Horbach

1. Vooraf

De 'lessen' van de woestijnmonniken verfijnen en verscherpen mijn 'kijken' naar mijn 'eigen' spiritueel op weg zijn. De ernstige en toch ook open gesprekken spreken aan. *Ernstig* omdat de ervaringen van de traditie (de Vaderen en de Oudsten) serieus worden genomen en het richtinggevend kader blijven vormen en *open* omdat er ruimte is om individueel je daarin in te (laten) passen. Ik ben dankbaar voor deze *gratis* lessen.

Voor mij zijn het vooral *lessen in onderscheiding* die *zelfkennis* bevorderen.

- onderscheid tussen doel en middelen, het onderscheid telos en skopos;
- onderscheid tussen eigen inspanning/verdienste en genade;
- onderscheid tussen wat 'objectief' door de gemeenschap, school of ecclesia aan ervaring is vastgelegd en je neiging om subjectief te bepalen wat passend is;
- onderscheid tussen ondeugdelijke praxis en deugdelijke praxis;
- onderscheid tussen buitenkant en binnenkant;
- onderscheid tussen vrijheid (in gehoorzaamheid beamen) en onvrijheid (slaafsheid);
- onderscheid tussen voortdurende waakzaamheid en goedwillende bedoelingen;
- onderscheid tussen wat van God komt en wat van elders;
- onderscheid tussen verschillende scholen/contexten;
- onderscheid 'doen-om-ik' en 'doen-om-niet-ik';
- onderscheid baatzuchtig ontvangen en onbekommerd ontvangen

Door deze onderscheidingen *proberen* toe te passen neemt mijn zelfkennis (hopelijk) toe, en misschien wordt de deugd van onderscheiding eens *door genade* verinnerlijkt. Dat is dan wat genoemd wordt co-natuurlijkheid. Mijn overtuiging is dat zonder hulp van derden deze deugd niet met succes beoefend kan worden, je hebt daar absoluut begeleiding bij nodig. Ergens in de woestijngesprekken wordt gezegd dat onderscheiding de hoogste deugd is. Dat zou best kunnen , hoewel ik denk dat 'verderop' de weg deze deugd flinke concurrentie krijgt van de deugd van (belangenloze) naastenliefde.

In deze uitwerking wil ik niet de gesprekken van de woestijnvaders samenvatten, maar de gesprekken toespitsen op wat de inhoud ervan *bij mij* oproept. Alles wat ik naar voren breng is overigens *voorlopig* én *ernstig*. Mijn standpunten en opvattingen ontwikkelen zich procesmatig, zijn nooit af, passen zich aan aan opgedane ervaringen en nieuwe ontvangen inzichten. Visie heeft daarom altijd iets van *voorlopigheid*, maar indien mijn huidige visie 'waar' is, dat wil zeggen van 'mij' en niet van 'men' dan kan ik in alle voorlopigheid en voorzichtigheid hiermee toch *ernstig* naar buiten treden, móet ik van daaruit naar buiten treden wil ik verantwoordelijk (kunnen) zijn. Dus alles wat ik hier opschrijf over onderscheidingen tussen het een en het ander, is grotendeels niet-wétende serieusheid.

2. De woestijn voor mij

'Mijn' woestijn ligt open en *angstwekkend* vóór mij, ik kan me daar vrijwillig in begeven en anders zal ik door de genade van God, de Heilige er wel ingedreven worden (hoop, vrees ik!?). Gezien vanuit de 'normale' wereld is de woestijn daar waar het comfort, de franje, de opsmuk, het bijkomstige, het oppervlakkige, de 'platte' vertier, de waan van de dag wegvallen. Maar wat is er dan nog over, leegte en niets? Daarom doemt de woestijn op als een plek van kaalheid, duisternis, droogte, ontoegankelijkheid, eenzaamheid en daarom deins ik voor die woestijn ook terug. Eigenlijk durf ik 'mijn' woestijn niet in te gaan. Maar om te gaan léven, om te worden hoe ik door de Heilige ben gedacht, móet ik de woestijn in. Dat is me uit alle geschriften wel duidelijk. In de woestijn vindt zuivering en zegening plaats. Daar kan de essentie van 'mijn' leven zich uitdrukken en kunnen kernbeslissingen worden genomen, onvoorwaardelijk. Als die essentie zich dan mag uitdrukken in 'mijn'

leven dan zal dat leven misschien gaan stromen in de voor haar bedoelde bedding, dan word 'ik' misschien door genade 'mezelf' voor het andere, voor de 'ander', voor de Ander. Daarom vind ik deze lessen in woestijnspiritualiteit zo belangrijk, zeker ook voor mijzelf. Waarom zou je immers *onvoorbereid* in de 'diepte' springen, als daar zo'n schat aan opgetekende ervaringen voor je klaarligt die je helpt op het juiste moment te springen, op de voor jou passende plaats, die je aanwijzingen geeft om ook 'goed' te springen en die op gevaren wijst als je eigenwijs willekeurig gaat springen?

3. Algemeen kader van woestijnspiritualiteit

Uit de gesprekken van cassianus en Germanus komen in ieder geval de volgende vijf aspecten van de woestijnspiritualiteit naar voren:

1. Het zoeken van de juiste plaats, een volkomen concentratie op het wezenlijke: de godsverhouding;
2. Het onderscheid tussen oefeningen die in zichzelf goed zijn en essentiële deugden bevorderen, en oefeningen die op zichzelf neutraal zijn (neutrale deugden);
3. Inzicht in de verschillende soorten roeping en waar die vandaan komen. Tegelijk wordt gekeken naar de keerzijde van de roeping: wat moet je ervoor laten (verzakingen)?;
4. De onderscheiding der geesten (*diakrisis*) als noodzakelijk kompas bij het gaan van de geestelijke weg; de context die gekozen is en waaraan je trouw moet blijven;
5. Het onderscheid tussen het werkdoel (*skopos*) en het doel (*telos*), uiteindelijk het onderscheid tussen *zuiverheid van het hart* en de *godsbeschouwing*.

In de volgende papagraaf wordt over deze aspecten gereflecteerd.
Deze persoonlijke beschouwingen kunnen denkbeeldig ingevoegd worden in het bijgevoegde overzicht op de aangegeven plaatsen. Dan wordt alles een geheel.

4. Reflecties

4.1 Het **onderscheid tussen het werkdoel (*skopos*) en het doel (*telos*)**, uiteindelijk het onderscheid tussen ***zuiverheid van het hart*** en de ***godsbeschouwing***.
(Aspect 5)

.

De *finale* telos wordt bij de woestijnvaders de beschouwing van God genoemd. Het is denk ik belangrijk om te beseffen dat deze omschrijving van telos en het spreken daarover iets anders is dan de telos zelf. Dit spreken is altijd reikend, verlangend, voorzichtig, en voorlopig. De doorbraak van ervaring van de 'beschouwing van God' kan alles wat door mijn persoonlijkheid was 'bedacht' volledig doorkruisen. Mijn 'denken' over de beschouwing van god zijn de afgeleide beelden en *geleende* verwoordingen van anderen die de genade van de schouwing van de Heerlijkheid van de Heilige ontvingen. Het zijn tweede, eerder nog derdehands 'ideeën'. Het 'ganz andere' zal altijd al mijn gedachten en gevoelens daarover doorbreken en waarschijnlijk inderdaad 'Das ganz Andere' blijken te zijn. Ik vind het heel mooi hoe de Heerlijkheid van de Heilige wordt benaderd in de tekst. Het is een houding van ontzag (de schepsel voor zijn schepper), van geloof (de Heilige is genade en helpt mij), van bescheidenheid (de Heilige doet, ik mag meewerken). Er zijn heel wat aanduidingen van het uiteindelijk doel in de schriften te vinden: Deel hebben aan het

mystieke lichaam van Christus; Het Koninkrijk der Hemelen binnengaan, Participeren aan de IK- GIJ relatie, om enkele te noemen.
Waar ik in mijn religieus gevoel een *frictie* voel is dat telos door de woestijnvaders - lijkt het – begrepen wordt als persoonlijk heil. Gaat het inderdaad om bekommernis over mezelf, van mijn ziel alléén, of gaat het uiteindelijk om 'spiritueel altruïsme', waarin van mij wordt gevraagd me te 'offeren' voor het andere, voor het heil van de *hele* schepping?

In de tekst wordt terecht zeer veel nadruk gelegd op het oog krijgen op het onderscheid tussen skopos en telos. *Dat speelt op alle niveaus*! Skopos is op het 'hoogste niveau' de 'zuiverheid van het hart', een gesteldheid van 'volmaakte' en voortdurende gerichtheid op de Heilige. Al mijn inspanningen moeten gericht zijn op die zuiverheid van hart. Dat wil voor mij zeggen transparant *worden* en *zijn* voor de tegenwoordigheid van de Heilige. Dat voel ik heel goed mee, iets anders is natuurlijk of mij dat lukt? Nee, dus.
Transparant zijn is de noodzakelijke spirituele voorwaarde om de genade van de Godsschouwing te kunnen ontvangen, althans in 'normale' omstandigheden. God kan deze genade natuurlijk altijd schenken in welke omstandigheden dan ook, omdat voor God *uiteindelijk* niets onmogelijk is. Al mijn oefeningen, al mijn doen en laten moeten idealiter gericht zijn op de zuiverheid van het hart. Op het niveau van de oefeningen is de zuiverheid van het hart dus *telos*, en zijn mijn inspanningen *skopos*.
Mij spreekt de invulling van skopos door de woestijnvaders aan, omdat zij aangegeven dat het om een gesteldheid van het hart gaat; voor mij om een 'grondtoon' van 'mijn' ziel. Ik ervaar dat door genade van de Heilige mijn ziel mag groeien naar een vorm en hoedanigheid waarin de heerlijkheid van de Heilige zich *kan* uitdrukken, en dat op een *unieke* wijze. Je kunt ook zeggen waardoor mijn ziel een plaats wordt waarin de Heilige Geest kan inwonen. Dus dat de Heilige Geest niet alleen 'bij mij' is, maar ook 'in mij' kan zijn. Deze staat van de ziel kan ik met eigen inspanningen en inzet niet zelf bewerkstelligen, het is zeker een genade die 'van boven' komt. Ik moet en kan echter wel *meewerken*, en daartoe zijn al mijn inspanningen. Daarin zie ik ook de kern van mijn vrijheid, ik kan *wel of niet* proberen mee te werken en dat zonder de zekerheid dat mijn inspanningen ook tot resultaat (in mijn ogen!) leiden. Deze inspanningen zijn in eerste instantie bedoeld - denk ik- om mijn persoonlijkheid te helpen zuiveren en te ontdoen van allerlei 'vervuilende' identificaties die 'mijn' ziel vertroebelen, waardoor zij niet transparant is voor de Heilige.
De oefeningen helpen mij om mee te werken aan dit omvormingsgebeuren aan mij. Als ik de oefeningen echter verabsoluteer, en verwar met oogmerk en doel, dan gaat het averechts werken. De kans is dan groot dat in plaats van dat mijn persoonlijkheid zich *terzijde* stelt, de persoonlijkheid door het 'fanatisme' alleen maar sterker wordt en juist daardoor de transparantie van de ziel (de zuiverheid van het hart) in de weg gaat staan. Mijn persoonlijkheid sluit dan 'mijn' ziel af in plaats van dat ze wordt geopend. Deze valkuil is groot, zeker bij mij. Daarom kan ik dankbaar en bescheiden mijn doen en laten voorleggen aan mijn geestelijke begeleider, zoals dat ook in de woestijngesprekken door de monniken onderling gebeurt. Zo word ik begeleid en op mijn weg geholpen.

4.2 De **onderscheiding der geesten (*diakrisis*)** als noodzakelijk kompas bij het gaan van de geestelijke weg; de **context** die gekozen is en waaraan je trouw moet blijven. (**Aspect 4**)

Om te weten welke inspanningen voor mij geëigend zijn en welke oefeningen in welke vorm en welke mate voor mij geschikt zijn, is de deugd van onderscheiding uiterst belangrijk.
Ik ontbeer zelfkennis en voldoende inzicht in en uitzicht op 'eigen (volle) wasdom', heb geen duurzaam 'ik' om daarover zelf de juiste beslissingen te nemen. Ik dien 'mijn' gedachten, 'mijn' gevoelens, 'mijn' ingevingen, mijn intuïtie hierover te wantrouwen. Je kunt jezelf zo gemakkelijk misleiden. Dat geldt ook ten aanzien van derden die mij raden. Een zekere reserve en terughoudendheid lijkt me op zijn plaats. De deugd van onderscheiding moet bij

mij ontwikkeld worden, ik moet *eerlijke* zelfkennis opbouwen, en die deugd zal alleen gaande mijn stappen (met vallen en steeds opstaan) volmaakter worden. En ik denk dat 'gezond' onderscheidingsvermogen 'verderop' de weg hard nodig is.

De onderscheiding van geesten heeft primair te maken met te achterhalen wat van de Heilige komt en wat niet. De bronnen van je gedachten, ingevingen, gevoelens en dergelijke zijn immers niet zonder meer duidelijk. De woestijnvaders noemen drie bronnen: God, de duivel en ikzelf.
1. In ieder geval is dat wat van God komt voor mij, voor mijn persoonlijkheid niet altijd prettig. Prettig voelen en welbevinden is geen criterium. De Heilige geeft mij datgene wat ik op het betreffende moment nodig heb. Dat kan heel aangenaam en bemoedigend zijn, misschien een ervaring van (even) in het hart aangeraakt worden, maar evenzeer beproevingen waardoor mijn strevingen gezuiverd en versterkt kunnen worden. Die beproevingen ook gaan onderkennen als genadevolle hulp op 'mijn' weg is, als het je daadwerkelijk overkomt, erg moeilijk te aanvaarden, zeker als je je in een impasse voelt, in een donkere dorheid. De woestijnvaders gebruiken het beeld van de koninklijke weg, die komt van en leidt naar God. Deze is evenwichtig, heeft evenwicht tussen vorm en kracht, tussen middel en doel, tussen gestrengheid en liefde, De valkuil die ons van deze weg af doet wijken hangt samen met het niet doorzien van de bronnen die ons tot eenzijdigheid brengen. Fanatieke eenzijdigheid komt nooit van God, niet uit de bron van overstromende liefde. De Heilige waarschuwt, maar wij horen niet. Wij horen niet omdat wij niet kunnen luisteren, en dus dwalen we van de koninklijke weg af. De oorzaak van zonde, van deze afdwaling komt van elders, van de twee andere bronnen.
2. Dat wat van de duivel komt, zijn voor mij semi-autonome krachten, egokrachten, die mij trekken naar een (slaafse) gerichtheid op het 'horizontale' vlak, wég van de 'verticale' gerichtheid op de Heilige. Dat gebeurt 'gewoon' als we niet 'wakker' zijn. Deze krachten noem ik bij gebrek aan beter 'het Boze' (naar Paulus). Hoewel wordt gezegd dat de Boze of de duivel, evenals engelen, niet bestaat, neem ik de duivelse krachten heel serieus, het zijn reële krachten. Ze kleven aan mij en zijn dikwijls de bron van die chaotische stroom van allerlei gedachten, gevoelens, begeerten die zonder dat ik daar controle over heb in mij opkomen en die 'van nature' door mij worden toegeëigend, waarmee ik me dus identificeer, waar ik 'ik' tegen zeg.
Kenmerk van de 'boze', is dat hij bedriegt met gebruikmaking van 'heilige' woorden. Het is bedrieglijke schijn, klatergoud.
De Boze hanteert meerdere strategieën:

- bedrieglijke uitleg van het Woord. Hier lijkt me meditatieve studie en lectio divina het antwoord. En natuurlijk ook het gebed waarin dede Heilige gevraagd wordt dat Heilige Woorden die achter de sluier van de letterlijke tekst verborgen zijn voor mij en tot mij gaan spreken;
- ons via deugd brengen tot de ondeugd. hier wordt het middel tot doel gemaakt. Het is fanatieke vroomheid, of lakse gemakzucht. Dit zijn 'ikken' in mij die in gewetensonderzoek in beginsel op te sporen zijn. Velen hebben op dit gevaar gewezen. Het is de verwisseling van skopos en telos;
- materiële verleiding, dat is de verleiding van vertier, het vermaak, de gezellige en dus ook 'nuttige' sociale bezigheden, ook van status, geld en macht. Ook aansporingen om goed werk te doen voor de ander (maar in feite toch voor jezelf?) kunnen uit deze bron komen. Het je verliezen in onnuttige dingen, die verslavend kunnen zijn. Je verliezen in de waan van de dag. Bij eerlijk onderzoek over hoe je deze activiteiten innerlijk hebt ervaren, kom je ze denk ik op het spoor;
- geestelijke verleiding. De uiterlijke vroomheid, waardoor je naar de buitenwereld toont 'goed bezig te zijn', heeft hiermee te maken. De eenzijdige farizeeër: je kunt hierin jezelf gemakkelijk misleiden. Je wanen dat jij, en dus niet de Heilige, anderen geestelijk hun weg kunt laten gaan. Dat de genade dus van jou komt, jij bent de

verlosser! Deze geestelijke verleiding kan evenals de materiële verleiding zeer verslavend worden. Spirituele dope. Het leidt tot geestelijke hoogmoed. (Hopelijk zal de Heilige mij genadevol helpen om met beproevingen mij hiervoor te behoeden).

3. Dat wat van mezelf komt is de derde bron die door de woestijnvaders wordt genoemd. In mijn vernauwde bewustzijnstoestand ben ik niet vrij, ben ik ondergeschikt aan de 'boze' krachten, alles gebeurt, ik ben dan een soort speelbal, geen (be)speler. Ik heb slechts één fundamentele vrijheidskeuze op momenten dat ik wat 'wakker' ben, waarop ik aangeraakt wordt door een *heilige onrust*: dat is de keuze om me *proberen* te richten op de Heilige. En die keuze moet ik 'koesteren', ik moet de herinnering eraan toelaten, het genadevolle moment ervan blijven beseffen. Die herinnering motiveert mij en geeft mij kracht om me steeds weer 'vertikaal' te richten (vertikaal uiteraard symbolisch bedoeld). Zo kan onderscheiding in mij ontstaan en kan ik bij *dagelijks* zelfonderzoek zeker opmerken dat ik toch steeds weer door eigen onnadenkendheid, gemakzucht, ijdelheid en ook hoogmoed me laat afbrengen van 'mijn' keuze. De gedachten en gevoelens die daarmee samenhangen en in deze herinneringsact opkomen, vinden hun bron in mij, in mijn geweten, althans zo zie ik het nu. Het 'vallen' zal mij niet worden aangerekend, dat is zo menselijk, maar het gaat om de voortdurende toegewijde trouw en ijver om steeds weer op te staan, en me steeds weer tóch op God te richten, ook als het donker is en ook alles hopeloos *lijkt*. Op eigen kracht kan ik dat zeker niet volbrengen, in alles heb ik genade nodig, daarom is bidden zo belangrijk, en geestelijke begeleiding en ook hulp van anderen, vanuit 'mijn' ecclesia.

Als je denkt dat de beoefening van (neutrale) deugden op zich voldoende zijn om aan de invloed van de godloze bronnen te ontkomen vergist je je schromelijk. De woestijnvaders waarschuwen hier voor. Dan ben je in feite 'blind' gefocust op iets willen of niet willen, zonder oog te hebben voor de uiterlijke en innerlijke omstandigheden en context. Dit is verwarring tussen middel en doel, verwisseling van skopos en telos. Hiermee kun je de 'zonde', dat wil zeggen *het niet gericht zijn op de Heilige*, niet voorkomen. Dan ontstaan mateloosheid en fanatisme. De bron hiervan zijn we zelf of de 'Boze'met zijn subtiele, misleidende influisteringen.
In feite komt de beoefening van de deugd van onderscheiding neer op waakzaamheid en systematisch gewetensonderzoek. Dat is heel moeilijk, mij lukt dat ten minste maar zeer ten dele. Maar het doel is om de bronnen (God, Boze, ikzelf) van de gedachten en gevoelens op te sporen en dus op basis daarvan de grondwaarde, grondtonen van mijn gedachten te leren kennen. De onderscheiding is niet uitsluitend een verstandelijk gebeuren. Het verstand speelt zeker een rol, maar moet verbonden worden met de 'intuïtie' van het hart, het innerlijk 'geweten'. Alleen dan kunnen we vertrouwen op 'ons' oordeel, want het verstand alléén is ijdel en hoogmoedig, maar in het hart spreekt de Heilige en stuurt van daaruit 'ons' denken en oordelen.
Het onderscheidingsvermogen moet ook *voortdurend* actief zijn. Immers bedrog en misleiding treffen mij het gemakkelijks als ik 'in slaap' ben, me moe voel of tevreden ben over 'wat ik al heb bereikt'. Ik moet weliswaar alert zijn, maar niet me verbeelden dat ik me die deugd kan eigen maken. Ik *doe* wel deugdzaam, maar *ben* niet deugdzaam. Hoewel ik me moet *inspannen* om mijn innerlijke beroeringen onderscheidend te oordelen, komt de deugd van onderscheiding zelf uiteindelijk van de Heilige als een genadige *gave* aan mij (hopelijk!). Deze gave kan ik dan ontvangen juist omdat ik door mijn inspanningen daarvoor ontvankelijk ben geworden. Zolang ik niet deugdzaam ben, kan ik beter te rade gaan bij mijn begeleider en de erfenis gebruiken van de heilige mannen en vrouwen die hun ervaringen op schrift zijn gesteld.

Criteria voor onderscheidend gewetensonderzoek:

- Wees bedacht op schone schijn.
- Wees nuchter en kijk zo objectief mogelijk. Laat je hart toe te spreken.
- Is wat er zich aandient echt iets dat me helpt op de weg van een *dienstbaar spiritueel*

leven, of voeren ze daarvan af, versterken ze mijn eigen egogerichte persoonlijkheid ondanks de krachtige woorden of de verleidelijke beloften? Besef hierbij dat de Heilige vaak te vinden in dat wat 'men' verwerpt.
- Zijn de ideeën en praktijken in overeenstemming met de 'collectieve' mystieke ervaring en de authentiek religieuze traditie? Welke aanwijzingen geeft mijn geestelijk begeleider?
- zal de vrucht innerlijke blijdschap en vreugde zijn of leidt het juist tot innerlijke kaalheid en dorheid? In het eerste geval is de Heilige de bron.
- Helpt het aandachtig te zijn en ontvankelijk te worden voor de inwerking van de Heilige, of juist niet en brengt het mezelf in het centrum? Besef, ook redelijke opvattingen kunnen onderdrukkend uitwerken en mijn ontvankelijke ruimte doen inschrompelen. De Heilige maakt me open, vrij van verslavingen, waarbij 'het je fijn voelen' overigens niet centraal staat.
- Waar komt de gedachte of gevoel het vandaan, wat is het hele plaatje, de context, geeft me dat vertrouwen, of klopt er iets niet, wringt het?
- Past wat zich aanbiedt wel bij *mijn* menselijke maat, bij mijn talenten? Overvraag of ondervraag ik mijzelf (of mijn omgeving) ?
- Past wat zich aandient en op zich zelf 'goed' is bij mijn unieke weg, sluit het aan bij mijn 'actualiteit', bij de mij gegeven mogelijkheden en talenten? Is dit wat ik nu in deze stap van mijn weg nodig is? Moet ik actief zijn met studie bijvoorbeeld, of juist me 'terugtrekken in stilte' en luisterend wachten op het werk aan mij van de Heilige?

4.3 Inzicht in de **verschillende soorten roeping** en waar die vandaan komen. Tegelijk wordt gekeken naar de keerzijde van de roeping: wat moet je ervoor laten, de **verzakingen**? (**Aspect 3**)

Iedereen wordt op zijn of haar passende wijze geroepen om zijn/haar leven te gaan richten op de Heilige, dus om de goddelijke dimensie in het leven toe te laten. Dat is echt voor iedereen anders, ook al omdat de omstandigheden waarin iemand wordt geroepen zo specifiek zijn, ook helaas van dien aard dat het *menselijk gezien*, althans in mijn menselijke ogen, bijna onmogelijk lijkt om welke roeping dan ook te beantwoorden. Laat ik, in mijn 'comfortabele' situatie, er dus voor waken om welk spiritueel oordeel dan ook uit te spreken over wie dan ook.
De woestijnvaders onderscheiden drie *soorten* roepingen, waarbij de ene soort roeping niet beter of minder is dan een andere soort roeping:

- de eerste is van God,
- de tweede door een mens,
- de derde uit noodzaak.

De roeping komt van God als Hij ons hart een ingeving schenkt, die ons plotseling verlangend opwekt het leven op God te richten (*heilige onrust*).
De tweede soort roeping gebeurt wanneer wij door de voorbeelden van derden het verlangen krijgen om na te volgen, ons zo op God te richten (*inspiratie door derden, teksten*).
De derde soort roeping komt voort uit noodzaak. Het zijn beproevingen: een doodsgevaar, verlies van goederen, of de dood van dierbaren die ons dwingen om ons ondanks onszelf naar God te richten (*dus uit nood*).
Elke roeping is uniek en specifiek. Op een roeping moeten we antwoorden, we moeten er ja of nee tegen zeggen. Dat is niet een verstandelijk reageren (hoewel dat zeker mee speelt), maar het is een kernbeslissing waar heel mijn wezen bij betrokken is. En daar zijn ook heel wat tegenstrevende krachten bij, die heel overtuigend klinken. Dat zijn de gedachten, gevoelens en opwellingen die niet hun bron in de roeping zelf hebben, dus in God, maar van elders komen van de boze' of van mezelf, vanuit mijn egogemotiveerde persoonlijkheid.
Als we antwoorden met ja, dan zet dat mijn leven overhoop, in ieder geval dat gaat denk ik onvermijdelijk gebeuren. Ik kan niet op de zelfde wijze doorleven, in dezelfde vormen en vanuit dezelfde krachten. Misschien dat ik nog even kan schipperen, maar op een gegeven

moment lukt dat niet meer. Er dringt zich de noodzakelijkheid (althans bij) op om me (in ieder geval innerlijk en van binnen in stilte) me geheel *proberen* te gaan richten op de Heilige (hoewel dat natuurlijk steeds niet lukt!). Dit is niet zozeer een beslissing die 'ik' neem, maar het lijkt ook aan mij te gebeuren. Dat vraagt offers, niet één keer maar eigenlijk gaat dat maar door. De offers hebben te maken met het laten losmaken (en daaraan meewerken) van mijn ego-identiteit. De identiteit waar ik zo intens aan gehecht ben (zo blijkt), en die mij zekerheid en houvast geeft. Het zijn mijn boeien die mij drijvende hielden en houden in de onstuimige waterstroom van het leven. In feite durf ik niet alle boeien prijs te geven, want ik heb geen notie wat er dan gebeurt, ik ben dan de regie over 'mijn' leven geheel kwijt. Ik zelf heb nog heel wat boeien, de 'makkelijke 'boeien wil ik dan prijsgeven, maar dan??
Deze offers worden door de woestijnvaders verzakingen genoemd. Misschien dekken beide aanduidingen elkaar niet helemaal, maar toch wel grotendeels.

Door welke roeping je ook uit je slaap' bent gewekt, iedereen krijgt met deze offers, deze verzakingen te maken.

> De eerste is die waardoor wij 'uitwendig alle rijkdom en goederen van de wereld verachten'. (Boek Spreuken: begeerten) Dat is voor mij het loskomen van materiële gerichtheid en gehechtheid.
> De tweede is die 'waardoor wij breken met ons vroegere leven', met onze ondeugden en gehechtheden, geestelijke en vleselijke. Dat is voor mij de zuivering van mijn (onware) persoonlijkheid, van automatisch leven, dus leren aanwezig te zijn, ruimte te worden. (Boek Prediker: ijdelheid). Het is de persoonlijkheid die zich terzijde moet stellen, zich moet gaan ontdoen van alle identificaties die haar bestanddelen zijn. Deze identificaties, deze toe-eigeningen van geestelijke 'eigendommen' geven mij mijn 'aanzien' en een gevoel van waarde in de ogen van de buitenwereld en ook heel subtiel in mijn eigen ogen.
> De derde is die 'waardoor wij onze geest van al het tegenwoordige en zichtbare afwenden' om enkel het toekomstige te beschouwen en het onzichtbare te verlangen. Dat is voor mij leren transparant te worden en te zijn voor de aanwezigheid van de Heilige. (Hooglied: vereniging)

Alle drie verzakingen helpen mij zuiver van hart te worden (de skopos op het 'hoogste' niveau), ruimte te maken voor 'mijn' ziel. Ik werk mee aan het 'zuiver van hart worden', hoewel mijn medewerking geen 'voldoende' voorwaarde is voor deze hartsgesteldheid, dat is toch vooral genade. De inspanningen en de verzakingen zijn hierbij skopos en de zuivering van het hart telos.
De verzakingen, mijn offers, zijn geen zelfbekommernis, hebben niet het belang van mijn persoonlijkheid op het oog, wel die van 'mijn' ziel . Ik verzaak aan 'autonome' krachten die om 'duistere' redenen willen voorkomen dat 'in' mij een 'hemelse' ziel wordt geboren, misschien moet ik zeggen kan groeien. "Mijn' ziel behoeft behoedzaamheid, zorg en liefde, daarom horen fanatisme én gemakzucht niet bij die verzakingen
Ik herken in deze les van de woestijnvaders mijn 'eigen' pogingen om stappen te zetten, wel wat schamel en zoveel minder radicaal als de woestijnvader onderwijst.
Roeping is bij mij vooral 'heilige onrust' geweest, en nog steeds, en dat breng je ertoe – ondanks mezelf – te zoeken. Maar daardoorheen ook roeping 2 die als het ware de eerste roeping intensiveert en richt, door het lezen van mystieke teksten, maar ook van de Heilige Schrift, met name de Psalmen. De concretisering van de verzakingen is voor mij heel moeilijk, zeker in ons tijdsgewricht, waar het zo vreemd is 'jezelf prijs te geven'. Dat die verzakingen nodig zijn, is ook een *inzicht* want bij zelfonderzoek kom ik er steeds weer achter dat ik grotendeels geleefd wordt, dat allerlei krachten macht over je hebben. Meestal ben je daar – helaas onbewust - aan ondergeschikt. Maar als je ervan even bewust wordt, dan 'zie' je dat een *omkering* nodig is (waarbij de verzakingen helpen!), dus wakker

worden, aandachtig mogen worden, verticaal gericht *proberen* te leven, en dat tamelijk radicaal. Dit is voor mij de enige mogelijkheid om gehoor te geven aan de oproep, om de oproep beter gaan verstaan, en ernaar of beter ervoor te gaan leven. Je moet dan nogal wat prijsgeven: je (sociale) identiteit, de wijze waarop je functioneerde, het onder ogen zien van je steeds weer egogemotiveerd denken, voelen, doen en handelen, de gerichtheid op persoonlijk welbevinden (in welke vorm dan ook), je 'lekker' laten wegzinken in zelfvergetelheid, je verslavingen aan het 'gemakkelijke' en het zogenaamd 'normale', de 'blinde' stap in de 'trekkende 'eenzaamheid en 'vreemde' geestelijke onzekerheid, het toelaten van berouw, innerlijke verlatenheid, kaalheid, en altijd maar terugkerende die religieuze twijfel: na het 'baden in heilige volheid'.

4.4 Het **onderscheid tussen oefeningen** die in zichzelf goed zijn (essentiële deugden) bevorderen, en oefeningen die op zichzelf neutraal zijn (neutrale deugden) (**Aspect 2**)

In dit gesprek over deugden en onderscheid in oefeningen speelt weer het verschil mee tussen doel en middelen, tussen telos en skopos, hier tussen het verinnerlijken van essentiële deugden en het beoefenen van neutrale deugden. Het is niet zo verwonderlijk dat het verinnerlijken van essentiële deugden zoals rechtvaardigheid, voorzichtigheid, sterkte, gematigdheid, barmhartigheid, geduld en de theologale deugden hoop, geloof en liefde niet door eigen inspanning verworven kunnen worden. Altijd speelt hier genade van de Heilige mee, zonder genade is uiteindelijk niets mogelijk op 'mijn' spiritueel gaan. Wel wordt de genade meestal niet zonder meer over ons uitgestort, we moeten ons erop voorbereiden opdat we voor deze genade 'van boven' ontvankelijk worden. Deze voorbereiding doen we door te *proberen* eerlijk deugdzaam te leven, door de beoefening dus van de zogenaamde neutrale deugden. Hoewel ik dit eerlijk en oprecht probeer, merk ik toch altijd weer dat me dat niet echt lukt. En als ik van de buitenkant bezien deugdzaam ben, is het toch dikwijls zo dat mijn wil dit moet opbrengen en dat het niet een van mijn wil onafhankelijke grondgesteldheid is. Natuurlijk is daar die levensgrote valkuil, waar ik in kan vallen. Als ik 'vergeet' waarom ik deugdzaam probeer te leven, en onder alle omstandigheden krampachtig en fanatiek deugdzaam doe (of het tegendeel), dan verwissel ik skopos en telos. Dan ben ik de beoefening van een deugdzaam leven als doel op zich gaan zien. Dan wil ik (teveel) en wordt mijn *willende* persoonlijkheid gevoed. Wat voor de beoefening van deugden geldt, geldt ook voor oefeningen als bidden, mediteren, bezoeken van rituele vieringen, lezen van mystieke teksten, studie. Altijd speelt daar mee dat daarin maat gehouden moet worden rekening houdend wat goed is op dit moment voor mijn spiritueel proces en voor dat van anderen, oog hebben voor de concrete omstandigheden en voor mijn 'gegeven' persoonlijke talenten en grenzen. Rekening houden met de maat, wil niet zeggen dat de maat bekend is, deze is zogezegd variabel in beide richtingen! Ik denk dat gehoorzaamheid aan je geweten essentieel is. Voor het beluisteren van je geweten moet altijd ruimte zijn, daarvoor is innerlijke stilte nodig, omdat dan door het onderscheidingsvermogen opgemerkt kan worden of je op dwaalwegen terecht bent gekomen. Door eigen toedoen, of door toedoen van 'boze' krachten. Voor mij is het denk ik heel verstandig om ook goed te luisteren naar mijn geestelijk begeleider, en daar de deugd van gehoorzaamheid te betrachten.

4.5 Het **zoeken van de juiste plaats**, een volkomen concentratie op het wezenlijke: de Godsverhouding. (**Aspect 1**)

Als je geroepen wordt (en dat is niet hetzelfde als je geroepen *voelen*), dan heeft dat een radicale invloed op je leven en op de *inrichting* daarvan. Je kunt niet op dezelfde wijze voortleven, het leven met hetzelfde blijven vullen. Nee, je leven moet van de oude vulling leeg worden om een andere vulling mogelijk te maken.

Het volgen van de oproep, het gericht gaan leven op de Heilige vraagt om discipline. Bijna de hele vertrouwde wereld om je heen, je omgeving, de invloeden die op je af komen van buiten (de eisen van het werk, de gesprekken, de informatie, de verzoeken, de verstrooiing, de sociale en politieke onderwerpen enz) en van binnen (gedachten, gevoelens, begeerten, gewaarwordingen), dat alles trekt of kunnen je wegtrekken van je gerichtheid op de Heilige, je aldus brengen op dwaalwegen, naar diffuusheid. Het is een illusie te denken, dat als je maar de beslissing genomen hebt 'om de weg te gaan' dit een definitief besluit is. Nee dit besluit moet steeds opnieuw beaamd worden, en een voor jou geschikte plaats helpt deze beaming door jou. Interessant is het om bij je zelf na te gaan wie in jou dat besluit genomen heeft en neemt, om de roeping te (blijven) volgen. Zelfs wie in jou die roeping heeft ontvangen, althans heeft onderkent of herkent. Dat is een belangrijke 'ik' in mij die op de Heilige gericht wil zijn, met hopelijk andere 'ikken'. Maar er zijn heel wat 'ikken' in mij die niet willen veranderen, die ook helemaal geen belang hebben om mee te gaan, die gewoon het willen houden zoals het is. Belangrijk is echt dat 'ik' besef , dat ik geen ongedeeld 'ik' ben. Ik ben een volk 'ikken', in bijbelse termen: 'ik' ben een volk, een volk Israël. Er is een taalnood om dat allemaal precies uit te drukken. Het is denk ik bijzonder belangrijk, en dat met het vallen en weer opstaan de op de Heilige gerichte 'ikken' sterker worden, overtuigender worden, zich verzamelen, leidend worden in 'mijn' volk. Daartoe moeten omstandigheden gekozen worden waarin dat kan gaan gebeuren, en moeten omstandigheden vermijd worden die juist dat verhinderen, bemoeilijken. Dat betekent dat je heel veel moet gaan *opgeven*, in ieder geval tijdelijk. Het zal er toe leiden dat je voorlopig meer afstand neemt van vrienden en kennissen, dat je je niet meer overgeeft aan gebeurtenissen en tijdverdrijf die verdovend, verslavend, zo niksig zijn. Het is dan bijzonder belangrijk de innerlijke bewegingen en motieven goed te onderzoeken, om zo tot zelfkennis te komen, weten waar je sterke meewerkende en tegenstrevende krachten (ikken) zijn. Wat kan je gemakkelijk verleiden, wat helpt je om ontvankelijk voor de Heilige te worden? Je kiest dan als het ware in je eigen omstandigheden en omgeving een geschikte cel, die jou helpt. En het is heel belangrijk dat je deze cel, deze plaats (die best in de loop der tijd kan wijzigen) ook koestert, beschermt, afsluit voor invloeden die daar niet horen.
De zwervende gedachten die niet komen van God, maar van de twee andere bronnen, van de 'boze' en van 'ikken' in jezelf, willen je doen geloven,
- dat jij al zeker van jezelf bent en dat voor jou 'anachorese' niet meer nodig is;
- dat je zo sterk in je schoenen staat dat je best wel weer terug kunt keren naar de gebruiken en gewoonten waar je je van hebt laten losmaken, die kunnen je toch niet meer 'verleiden;
- die je wijs maken dat je de stilte moet verbreken en dat je moet gaan getuigen en verkondigen, je bent nu immers 'vroom' en genoeg spiritueel 'geschoold';
- dat jij bepaald goed werk moet doen, terwijl dat misschien niet je roeping is;
- die willen wijsmaken wat een ander kan, doet of nalaat, dat dit dan ook voor jou toch zeker geldt, enz.
Op deze manier verleiden ze om steeds een beetje meer af te dwalen van de gerichte weg, ze stellen je weer bloot aan de materiële en geestelijke verleidingen, voeden opnieuw het altijd aanwezige, sluimerende egocentrisme, trekken je gerichtheid weer naar het 'horizontale'. Daarom moet ik proberen lichtzinnigheid en overmoedigheid te voorkomen, en 'wil ik' trouw blijven aan de aangereikte context van mijn verbond met de Heilige.

Paul Horbach, 2009